

VLADIMÍR MANDA

Nezávislý výskumník, Slovenská republika

 0000-0001-6029-3616

Dinušová, D.: Róza Luxemburgová. Cesty revolúcie. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV – Ústav politických vied SAV, v. v. i., 2022, 168 s., ISBN 978-80-224-1951-2.

Dinušová, D.: Rosa Luxemburg. Paths of the Revolution. Bratislava: VEDA, Publishing House of the SAS – Institute of Political Science SAS, v. v. i., 2022, 168 p., ISBN 978-80-224-1951-2.

Vedecká monografia D. Dinušovej „*Róza Luxemburgová, Cesty revolúcie*“ je čiastkovým výsledkom riešenia úlohy vedeckého projektu VEGA MŠVVaŠ a SAV č. 2/0152/20 „*Tendencie vývoja súčasného kapitalizmu – protirečenia a konflikty*“.

Monografia je rozvrhnutá, okrem úvodu a záveru do desiatich kapitol, v ktorých autorka postupne prechádza od charakteristiky spoločensko-ekonomických a politických podmienok života Luxemburgovej, cez pohľad do jej biografie, k niektorým otázkam teoretickej a politicko-revolučnej praxe, skúmaných v jednotlivých kapitolách práce. Autorka postupuje od Luxemburgovej boja s revizionizmom a oportunistom, predovšetkým v radoch nemeckej sociálnej demokracie, k otázkam socialistickej revolúcie, akumulácie kapitálu, militarizmu ako podstatnej črty imperializmu až k otázke jej vzťahu k emancipácii žien a jej teoretickým sporom s Leninom. Predposledná kapitola je venovaná reflexii teoretických názorov Luxemburgovej v medzinárodnom robotníckom hnutí. Niektorí predstavitelia jej názory považovali za rozvoj marxizmu, iní ich kritizovali. Posledná kapitola je venovaná myšlienkam Luxemburgovej z hľadiska dnešnej perspektívy.

Všeobecne oceňujem, že SAV a Ústav politických vied SAV vydali danú monografiu, ktorej obsah, ako aj pojmová výbava, sa dnes vo verejnom diskurze temer vôbec nevyskytujú a dokonca si myslím, že len v obmedzenej miere by sme na niečo také narazili aj v akademických kruhoch. V uvedenej súvislosti aj autorka v závere práce oprávnenne konštatuje, že „otázky revizionizmu marxistickej teórie, oportunistu politickej praxe, teórie imperializmu a militarizmu ako metódy imperializmu sa v dnešných časoch – oproti iným tematickým okruhom Luxemburgovej diela – vytrácajú z myšlienkového klímy súčasníkov“.

Ja by som k tomu dodal, že nielen vyššie vymenované otázky, ale aj celý rad ďalších teoretických otázok robotníckeho revolučného hnutia z konca 19. a počiatku 20. storočia, spomenutých v danej monografii, nie je súčasťou dnešného verejného diskurzu. Nepochybujem o tom, že mnohým súčasníkom, a to aj vysokoškolsky, či ako sa tomu dnes hovorí, univerzitne vzdelaným, by pojmy dialektického materializmu, metafyzického prístupu, triedneho boja, diktatúry proletariátu, princíp demokratického centralizmu a ďalšie, ktoré sú v práci použité, mnoho nepovedali.

Hlavným dôvodom uvedeného javu je to, že dnešný kapitalizmus využíva na obhajobu svojho mocenského postavenia v spoločnosti predovšetkým ideológiu liberalizmu, ktorá namiesto toho, aby javy pomenovávala na základe ich podstaty, ich pomenováva na základe ich nepodstatných vlastností. A tak pojem kapitalistickej spoločnosti nahrádza pojmom demokratickej spoločnosti, pojem triedne rozdelenej spoločnosti nahrádza pojmom politickej rovnosti občanov, pojem vykorisťovania nahrádza pojmom spravodlivosti a podobne.

Z vyššie naznačeného hľadiska je publikovanie práce *Róza Luxemburgová – cesty revolúcie*, v ktorej sa ešte základné spoločenské javy označujú podľa ich podstaty, iste potešiteľnou výnimkou.

Monografia vykresľuje teoretickú i politickú prax R. Luxemburgovej v jej protirečivom vývoji, ako aj v konfrontácii s politickými spolubojovníkmi sledujúcimi rovnaký cieľ ako Luxemburgová. Autorka sa opiera o dostatočný rozsah literatúry, domácej, ale najmä zahraničnej.

Otázky teoretického revizionizmu a politického oportunistu, ktoré sú predmetom prvej kapitoly, dnešného čitateľa asi príliš nezaujmu, pretože ako sa ukazuje, náš politický systém nie je založený na skutočných politických stranách, ktoré by jasne deklarovali svoj historický cieľ v rozvinutej ideológii a organizačne sa opierali o masovejšiu spoločenskú základňu.

Len ako príklad uvádzam cieľ strany Smer – sociálna demokracia: „SMER – sociálna demokracia je politická strana, ktorá presadzuje princípy slobody, demokracie, rovnosti, sociálnej spravodlivosti, solidarity a environmentálnej zodpovednosti prostredníctvom parlamentnej a priamej demokracie.“ (Stanova politickej strany, Smer – sociálna demokracia, článok 3., Bratislava 2020.) Ako vidieť, Smer nepresadzuje nejaký typ spoločnosti, ale presadzuje princípy spoločnosti, pričom každý z nich je možné interpretovať rôznym spôsobom. Preto v ich prípade pri rôznej interpretácii daných princípov nie je možné hovoriť o skutočnom revizionizme, keďže jej cieľ nie je vymedzený dostatočne jasne, rovnako ako ani prax, ktorá by k nemu mala viesť. A keďže uvedené ciele je možné konkretizovať rôzne, tak aj ich revízia sa nejaví ako odklon od hlavnej idey, ktorá tu ani nie je, ale sa javí len ako prehĺbenie, či vylepšenie interpretácie princípov, teda nie ako revizionizmus. Aj ostatné strany postupujú podobne pragmaticky, aby dosiahli či udržali si politickú moc.

Otázky socialistickej revolúcie dnes nie sú serióznym predmetom ani rozdrobeného ľavicového hnutia. Revolúcia všeobecne sa vo verejnom diskurze bežne zamiňa s reštauráciou starých poriadkov, s násilným zvrhnutím nepohodlnej vlády alebo sa redukuje na technickú revolúciu. Revolúcia v jej klasickom význame, ako proces kvalitatívnej premeny spoločnosti smerujúcej k vyššiemu typu spoločnosti, sa dnes nepoužíva bežne ani v odbornej literatúre. Všeobecne panuje skôr predstava, že existujúci buržoázny poriadok je možné už len vylepšovať, ale nie revolučne meniť.

Špeciálna politicko-ekonomická otázka akumulácie súkromného kapitálu dnešnému čitateľovi veľa nepovie už len preto, že v dnešnom diskurze sa pojem kapitálu používa v tak širokom slova zmysle, že aj ľudská pracovná sila, ktorá je protikladom Marxovho kapitálu ako mŕtvej scudzenej práce, sa dnes bežne označuje za ľudský kapitál.

Dokonca aj v práci ľavicového teoretika T. Pikettyho „*Capital in the Twenty-First Century*“ sa kapitál vymedzuje nasledujúcim spôsobom: „Po prvé, v celej knihe, ak hovorím o kapitáli bez ďalšieho určenia, vždy vylučujem to, čo ekonómovia často nazývajú „ľudským kapitálom“,

ktorý pozostáva z individuálnej ľudskej pracovnej schopnosti, zručností, praktickej vyučenosti a schopností. V tejto knihe je kapitál definovaný ako suma vlastníctva, mimo vlastnej pracovnej sily, ktoré môže byť vymieňané na trhu. Kapitál zahŕňa všetky formy reálneho vlastníctva (vrátane nehnuteľností na bývanie, rovnako ako finančný a profesionálny kapitál – závody, infraštruktúra, stroje, patenty a tak ďalej) používané firmami a vládnymi agentúrami.“ (s. 46) Uvedené vymedzenie stotožňuje akékoľvek vlastníctvo, mimo ľudskej pracovnej sily, ktoré je možné vymieňať na trhu za kapitál, čo zjavne nie je v súlade s Marxovým chápaním kapitálu.

Snahu Luxemburgovej doplniť Marxov koncept reprodukcie kapitálu o koncept akumulácie kapitálu, ktorý je podľa nej roztrúsený v Marxových poznámkach, autorka predstavuje v relatívne stručnej kapitole, čo však pre jasné pochopenie danej problematiky celkom nestačí.

Zaujímavou kapitolou práce je konfrontácia Luxemburgovej s Leninom. Autorka zmieňuje ich rozpory v otázke internacionalizmu a obhajoby národných záujmov. Luxemburgová považuje národné záujmy za kapitalistický prežitok, zatiaľ čo Lenin sa snaží nájsť jednotu medzi národným a internacionálnym. Rozchádzali sa aj v otázke organizácie strany, ako aj v otázke brest-litovského mieru, ktorý považovala za zradu európskeho proletariátu.

K uvedeným vecným častiam monografie je potrebné poznamenať, že z môjho pohľadu by si monografia zaslúžila širší a hlbší pohľad samotnej autorky na spomínané otázky. Uvádzanie rôznych názorov na Luxemburgovej chápanie daných problémov je, samozrejme, správne, ale bez vlastného vstupu do dialógu s uvedenými názormi text pôsobí opisne.

Posledná kapitola monografie nazvaná „*Myšlienky Rózy Luxemburgovej v perspektívach súčasnosti*“ je kapitolou, ktorú by bolo možné nazvať aj kapitolou nevyužitých možností. Mám na mysli ten moment, že napríklad jej odmietanie národných záujmov sa dnes dostáva do súladu s politikou EÚ, ktorá znižuje úlohu a význam národných štátov a dôraz kladie na vytvorenie jednej veľkej multikultúrnej spoločnosti, pričom politika multikulturalizmu s narastajúcou imigráciou sa v EÚ ukazuje skôr ako zdroj problémov, než zdroj vzájomného obohacovania. Uvedenú politiku aktívne presadzujú liberálni progresivisti, ktorých niekedy označujú aj za neomarxistov. Je ich program multikulturality nejakou novou formou internacionálneho spolužitia národov, je ich pohľad pokračovaním názorov Luxemburgovej, ktorá tiež považovala národnostné otázky za prežitok?

Očakával som, že autorka v danej kapitole nejakým spôsobom aspoň čiastočne spojí fakt pádu reálneho socializmu, ktorý má svoj počiatok v októbrovej revolúcii 1917, s niektorými kritickými názormi a pohľadmi Luxemburgovej na revolúciu v Rusku. Je tu napríklad otázka, či revizionizmus Bernsteina a iných, proti ktorým Luxemburgová aktívne bojovala, nemali svojho opačného dvojníka v revízii Marxových názorov na strane druhej, kde však boli kvalifikované ako jeho tvorivý rozvoj. Mám na mysli napríklad otázku vedúcej úlohy strany v spoločnosti alebo otázku budovania socializmu v jednej krajine alebo zospoločnenie výrobných prostriedkov do jednostrannej formy štátneho vlastníctva a podobne. Neboli tieto princípy budovania socializmu rovnako revizionistickými úchylkami, ktoré nakoniec priviedli celý systém tzv. reálneho socializmu ku krachu?

V závere chcem konštatovať, že vydaná monografia napriek mojim kritickým pripomienkam je v súčasnom období vývoja našej spoločnosti pozitívnym počínom autorky, ako aj vydavateľov. Monografia by mala čitateľov podnietiť k opätovnému premýšľaniu o tej istej úlohe,

o ktorej neúnavne premýšľala a za ktorú rovnako neúnavne bojovala a nakoniec aj položila svoj život Róza Luxemburgová, t. j. o úlohe, akým spôsobom, akými cestami prekonať imperializmus a nastoliť spoločnosť rovných, slobodných, vzájomne kooperujúcich a vzájomne sa rozvíjajúcich indivíduí.

STUDIA POLITICA SLOVACA

Ročník XVII.
1/2024

ČASOPIS PRE POLITICKÉ VEDY, NAJNOVŠIE POLITICKÉ DEJINY
A MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Vydáva Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Šéfredaktor
Dr. phil. habil. Dirk Dalberg

Výkonná redakcia
Mgr. Jana Sivičková, PhD.
Mgr. Michael Augustín, PhD.

Časopis je indexovaný v databázach CEEOL, ERIH PLUS, CEJSH, DOAJ, INDEX COPERNICUS, NSD (Nordic List), ako aj v ďalších databázach.

Pokyny pre prispievateľov: <http://www.upv.sav.sk/>

Vyhlasenie o voľnom prístupe

Časopis Studia Politica Slovaca je časopis s voľným prístupom podľa definície Budapest Open Access Initiative (BOAI), pričom jednotlivé autorské texty podliehajú verejnej licencií [CC BY]. Obsah časopisu je voľne dostupný na verejnom internete, pričom každému užívateľovi je bezplatne povolené čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, vyhľadávať alebo odkazovať na plné texty článkov, a to bez vyžiadania predchádzajúceho povolenia od vydavateľa alebo autora.

Open Access Statement

The journal Studia Politica Slovaca is Open Access according to definition of Budapest Open Access Initiative (BOAI) and the contributions are licensed under [CC BY]. The content of the journal is freely available on the public internet, permitting any users to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of the articles, without asking prior permission from the publisher or the author (except in the case of commercial use of texts).

Evidenčné číslo: 3047/09

IČO vydavateľa: 00 586 901

Adresa redakcie a vydavateľa: Ústav politických vied SAV, v. v. i., Dúbravská cesta č. 9, 841 04 Bratislava

Dátum vydania: jún 2024

Periodicita vydávania: 2x ročne

Rozširuje: SLOVART G.T.G., Ltd.

Tlač: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

ISSN 2585-8459 (online) a ISSN 1337-8163 (tlačené vydanie)